

1. TÉMA - TOPOGRAFIE MÍNOJSKÉ KRÉTY A JEJÍ ARCHEOLOGICKÉ LOKALITY

1. Kató Zakros

Minojský palác v Kató Zakros je sice o poznání menší než tři dříve jmenované komplexy, přesto je velmi důležitý. Nachází se na samém východě ostrova a ležel přímo na pobřeží, s nedalekým přístavem byl palác spojen silnicí a byl tak jakousi branou k zemím v Levantě. Na počátku 20.století zde zahájil vykopávky D.G.Howarth, ale podařilo se mu objevit jen několik velkých městských domů, přímo k palácovému komplexu se nedostal. Ten odkryl až v 60. letech Nikolaos Platon a práce tam pokračují víceméně až dodnes. Pozdní datum objevu paláce má tu výhodu, že již od počátku výzkumů se zde mohly aplikovat moderní vědecké postupy a získávat tak přesnější data (na rozdíl třeba od Knossu, objeveného již na konci 19. století).

O starší fázi paláce toho moc nevíme, zanikl zřejmě vinou zemětřesení kolem roku 1700, nový palác byl dokončen až asi o sto let později a fungoval asi sto padesát let, kdy pak kolem roku 1450 zanikl. Šlo zřejmě o náhlou událost, protože při vykopávkách bylo nalezeno mnoho předmětů ještě na svém původním místě. Doposud bylo identifikováno asi 150 místností, u některých půdorysů se ale předpokládá přítomnost dvou pater, seskupených kolem centrálního dvora o rozměrech 30x12 metrů. Jak tomu bylo běžné i jinde, západní křídlo bylo rozděleno na skladovací část a číst rituální – zde byla např. odkryta velká obřadní hala se zbytky freskové výzdoby a také dva ceremoniální rhytony – jeden má podobu býčí hlavy, druhý je zase zdoben plastickým vyobrazením trojlodní svatyně. V západním křídle se nacházela také pokladnice, svatyně a ceremoniální bazének – tento typ místnosti se vyskytuje v palácích běžně a někdy i v soukromých částech paláce, takže mu někteří odborníci přisuzují skutečně funkci lázní. Jiní se ale domnívají, že šlo o čistě rituální zařízení. Ve východním křídle pak Platon identifikoval soukromé komnaty panovníka. Velmi zvláštní stavbou zde je velká cisterna, do které se vstupuje po sedmi schodech. Funkce této nádrže není úplně jasná – mohlo jít opět o místo pro rituální koupel, ale jiné soudí, že šlo o zásobárnu na vodu, bazén nebo dokonce akvárium. Na jih od centrálního dvora se nacházely řemeslné dílny, na sever pak obydlí služebníků, velká kuchyně a velká místnost – snad jídelna nebo hodovní síň. V paláci se nacházel také archiv, v němž bylo objeveno větší množství tabulek s lineárním písmem A.

Na palácový komplex přímo navazovala městská zástavba. Výzkum této lokality není zdaleka u konce, ale už teď se ukazuje, že některé domy zde byly velmi honosné, měly kolem 30 místností a vlastní skladovací prostory.

2. Hagia Triada

Poslední lokalitou, o které se dnes zmíníme, bude Hagia Triada. Je to místo na jižním pobřeží ostrova nacházející se poblíž paláce ve Faistu. V tomto případě ale nejde o palác jako takový, spíše o město a velkou vilu. Výzkumy zde již na počátku 20. století prováděl tým italských archeologů Federica Halbherra a Luigiho

Perniera. Objevil zde zbytky osídlení již z rané doby minojské (např. dva velké tholy – kopulovité stavby s pohřebními komorami). Místo pak bylo obýváno po celou minojskou dobu, samotná vila zde pak byla vystavěna na počátku 16. století a byla zničena požárem kolem roku 1450. Na jejím místě pak byl záhy vybudován nový komplex, sídlo nového vládce oblasti (zřejmě Řeka z pevniny) a svatyně. Obyvatelstvo se tu udrželo až do 2. století př.nl. a i později zde sídlili lidé. Lokalita je pojmenovaná podle jednoho z kostelů vystavěných tady za doby benátské vlády nad ostrovem.

Vztah mezi lokalitou Hagia Triada a palácem ve Faistu není zcela jasný. Lokality se nacházejí od sebe asi jen 4 kilometry a byly propojeny dlážděnou silnicí. Je také zajímavé, že v prvním období existence vily zde nenacházíme mnoho cenných nálezů, kdežto ve druhé pozdější fázi chudne palác ve Faistu a Hagia Triada prosperuje, což by ukazovalo na přesun moci z jednoho místa na druhé. Hlavní funkce vily, kterou odborníci označují buď jako Malý palác nebo jako Královskou vilu, byly skladovací a administrativní. Jakkoliv tato vila neodpovídá svými rozměry běžným minojským palácům, sdílí s nimi mnoho charakteristik. I zde se setkáváme s velkým dlážděným dvorem, kolem nějž byly ve tvaru do L uspořádány jednotlivé místnosti – skladiště, dílny, archivy, soukromé komnaty, svatyně, atd. Stejně jako v paláci ve Faistu se zde místo freskové výzdoby stěn volilo spíše obkládání kamenem. Stavba měla složitý půdorys s mnoha schodišti a chodbami, sloupovím, světlíky, atd. Velmi vyspělý byl také odtokový systém. Nalezlo se zde mnoho velmi cenných předmětů. Zdejší lokalita např. vydala dosud největší soubor destiček se zápisy v lineárním písmu A, objeveno tu bylo mnoho pečetí, což oboje svědčí o velké administrativní významnosti tohoto centra. Objeveny zde byly ale také cenné umělecké předměty – slavný malovaný sarkofág (jde o vápencovou truhlu dlouhou 137 cm, její vznik se datuje na počátek 14. století, je bohatě malovaná a tyto kresby jsou asi nejlepším příkladem minojsko-mykénské kultovní symboliky, jsou zde vyobrazeny scény z pohřebních obřadů), dále také bohatě zdobené steatitové (odrůda masteku) vázy – váza s boxery, váza s ženci, atd.

Na vilu navazovala městská zástavba a nedaleko bylo také velké pohřebiště.

2. TÉMA - TOPOGRAFIE MYKÉNSKÉHO ŘECKA A JEHO ARCHEOLOGICKÉ LOKALITY

1. Tírýns

Další významnou mykénskou lokalitou je Týrýns, nacházející se nedaleko od Mykén. I zde se jednalo o pevnost umístěnou na kopci a velmi dobře opevněnou mohutnými hradbami. Osídlení zde je doloženo již na počátku doby bronzové, ale největší rozkvět Týrýns zažil ve 14. a 13. století. Do dnešních dnů vyniká nad ostatní paláce svým opevněním, nejde přitom jen o mohutnost hradeb, které leckde dosahovaly tloušťky 10 metrů a byly v nich umístěny obslužné chodby s nepravou klenbou, ale i o strategický půdorys stavby, kdy se do paláce vstupovalo po dlouhé rampě pod vysokou zdí a pak úzkým průchodem mezi dvěma věžemi, což dávalo obráncům velkou výhodu nad útočníky. Tímto průchodem se postoupilo na velký dvůr a skrze další propylaje pak na menší dvůr před královým megaron. Ten byl vroubený peristylem a v jeho středu se

nacházel oltář či obětní šachta. Z tohoto nádvoří se vstupovalo do megaru, které mělo podlahu zdobenou zvířecími motivy (delfíny a chobotnicemi) a velmi známé jsou také místní fresky, které nezdobily jen stěny tírinského megaru, ale i dalších obytných místností paláce. Nyní jsou vystaveny v archeologickém muzeu v Athénách a krom ornamentálních motivů se na nich často setkáváme se scénami z boje či lovu.

2. Pylos

Poslední lokalitou, kterou dnes zmíníme, bude palác v Pylu. Jeho rozkvět spadá přibližně mezi léta 1300-1200. Tato lokalita se nacházela mimo jádro mykénského osídlení, na západním břehu Peloponésu a jeho poloha, spolu s poměrně krátkou historií a také nálezy mnoha stovek identických keramických nádob v prostorách paláce vede k domněnce, že spíše než o výrazné mocenské centrum se jednalo o důležitý bod na trasách mykénských obchodních cest. Tento palác se sice v mnohém shoduje s předchozími dvěma, ale má i svá specifika. Byl sice umístěn na kopci, chybí zde ale typické mykénské opevnění, s kyklopským zdívkem se zde vůbec nesetkáváme. Hlavní komplex budov byl organizován podle mykénské tradice – přes propylaje se vchází na nádvoří (na kterém se při vykopávkách našlo více jak 1000 hliněných tabulek, vůbec největší a nejúplnější soubor z jednoho místa, odhaduje se, že jde asi o 80% ze zdejšího archivu, který fungoval tak, že shromažďoval zápisy vždy jen za aktuální rok, pylský soubor nám tedy může nabídnout velmi podrobný pohled na místní hospodářství, ale také vydat svědectví o posledních dnech paláce, jelikož je patrné, že některé tabulky byly sepsány jen několik málo dní před definitivním zničením místa) a z nádvoří pak do královského megaron. To bylo bohatě zdobené, podlaha byla složena z různobarevných mozaikových čtverců s geometrickými motivy, jen před trůnem byla vyobrazena chobotnice. Podobně bylo zdobeno i roubení ohniště a stěny byly pomalované freskami. Kolem toho jádra se soustředily další rezidenční, administrativní a skladovací místnosti. Podobnou funkci měl asi i o něco dále stojící menší komplex budov, nejstarší část paláce, jehož přesné využití ale není uspokojivě vysvětleno. Na druhé straně se pak nachází řemeslné dílny a samostatně stojící budova označovaná jako vinný sklep. Našla se zde totiž řada objemných nádob (mnohé z nich stále stojí u stěn budovy) a také množství hliněných kolků, z nichž některé nesou značku pro víno, na jednom je dokonce napsáno „slazeno medem“. Pravděpodobné ale je, že krom vína se zde skladovaly i jiné pochutiny.

téma 3 – řecká keramika v temném a archaickém období

1. orientalizující sloh

V poslední čtvrtině 8. století začaly na řecké umění silně působit vlivy z Předního Východu, zejména ze Sýrie a Foiníkie a také z oblastí v Malé Asii. V různých řeckých oblastech se uplatnily různou měrou, nikde však nedošlo k pouhému kopírování předovýchodních předloh, spíše šlo o inspiraci a představení nových motivů. Umění celkově se stávalo realističtější a do popředí se dostávají rostlinné motivy, kterým se geometrické

umění spíše vyhýbalo. Rozvíjela se figurální malba, objevují se i nové motivy (sfingy, gryfové a další bájná stvoření). V keramické produkci v tuto dobu předstihl Korint Athény. V Athénách totiž dlouho dožívaly zakořeněné postupy geometrického umění, kdežto v Korintě, kde se geometrický sloh tolik nerozvinul, se nové vlivy prosadily rychle a ve větší míře. Velkou změnu představovalo především podání lidských postav tzv. černofigurovou technikou, která umožňovala mnohem lepší práci s detaily, než obrysová kresba geometrického období. V Korintě se prosadila již na počátku 7. století, kdežto v Athénách se s ní setkáváme nejdříve po roce 650. V této technice je výzdoba prováděna listrem, kterým jsou vyplněny obrysy postav, zvířat, rostlinných motivů, atd. a pozadí zůstává světlé, bez listru. Do vzniklých černých ploch se potom jemným rytím doplňují detaily. K dotvoření výsledného efektu se mohou použít doplňkové barvy jako je bílá, červená nebo žlutá. Korintská keramika tedy byla v první polovině 7. století na čele řecké produkce, vyráběly se zde především drobné nádoby na kosmetiku (Korint byl známý i svou produkcí voňavek, pudrů, mastí apod.) a také picí nádoby. Ve výzdobě se setkáváme hlavně se zvířecími motivy, lidských postav tu není mnoho, a když, tak jsou jen malých rozměrů. Hovoříme zde o tzv. protokorintském stylu (725-630). Na něj pak navazuje v poslední čtvrtině 7. století vlastní styl korintský, kdy se zobrazení postupně stává manýrou a korintská keramika začíná ztrácet pozice na úkor attické produkce.

Již jsme si řekli, že v Athénách dlouho dožíval starší geometrický sloh a s novým, protoattickým stylem se zde setkáváme až na počátku 7. století. I ten sice navazuje na geometrické tradice, ale setkáme se v něm i orientalizujícími prvky jako je třeba výskyt rostlinného ornamentu. Na rozdíl od Korintu se zde i nadále jako ústřední téma výzdoby velkých váz udržely figurální výjevy zachycující různé příhody mytologické nebo historické. Jejich repertoár přitom v tomto období rychle roste, stejně jako se zlepšuje technické provedení malby a její kompozice, která se již vymyká přísným pravidlům geometrického slohu a získává větší živost a přirozenost. Používala se zde dlouho jen obrysová kresba, až po polovině 7. století došlo k přechodu k černofigurové technice, která opět vynesla attické hrnčíře a malíře do čela řecké keramické produkce.

2. attická černá figura

Attická černofigurová keramika představuje jeden z uměleckých vrcholů řecké výtvarné tvorby vůbec. Styl se dělí do tří časových období: období pionýrů (625-600), ranou fází (600-565) a vrcholnou fází (565-530). Jeho rozvoj tedy trval asi sto let, následně byla černofigurová malba vystřídána červenofigurovou. V této době už můžeme bezpečně rozeznat velký počet individuálních malířů a jejich škol, mnohé z nich známe také jménem.

Mezi prvními umělci, kteří zcela přešli k černofigurové malbě, a tedy zástupcem období pionýrů, je tzv. Malíř Nessa. Jeho jméno není známo a pojmenován je podle ústředního motivu své nejznámější vázy, na které je zachycen boj Herakla s tímto kentaurem. Jakkoliv se attická produkce v této době již korintské zcela vyrovnala, stále se u ní setkáváme s prvky přejatými z Korintu, u tohoto malíře jsou to např. ornamentální rosety.

V rané fázi, která zabírala první třetinu 6. století, se výzdobou velkých nádob zabývali např. Malíř Gorgony a Sofilos. Oba často zobrazovali mythologické scény a jejich styl byl už dosti náročný a propracovaný. Výjimečné kvality dosáhli v této době také malíři menších nádob, mezi nimiž vynikají tzv. číše s komasty – tento motiv veselých tanečníků, kteří jsou většinou zachycováni v bujarém průvodu, přešel do Athén také z Korintu.

Jednou z nejvýznamnějších památek nastupujícího vrcholného slohu je tzv. kráter Françoise. Byl nalezen roku 1844 v etruské hrobce poblíž Chiusi a pojmenován je podle svého objevitele. Když byl nalezen, byl rozbit na více jak 600 kousků, podařilo se jej ale restaurovat a dnes je vystaven ve florentském muzeu. Mimo velké množství figurálních výjevů je na něm i nápis, kde se říká, že jej vyrobil jistý Ergotimos a pomaloval Kleitias. Vyniká ve dvou ohledech – jednak je to první doklad volutového kráteru, zřejmě tedy vynálezu hrnčíře Ergotima, dále předčí všechny ostatní dříve nalezené vázy bohatstvím figurálních výjevů, celkem na něm nalezneme 270 lidských a zvířecích figur, které jsou opatřeny popisky (těch je tam kolem 120) a tvoří tak cosi jako ilustrovanou učebnici tehdejší řecké mytologie. Hlavní vlys mezi uchy nádoby zachycuje svatbu Pélea a Thetidy, ale nalezneme zde třeba i lov na kance Kalydonského, návrat Thésea do Athén, boj Kentaurů s Lapithy, Hefaistův návrat na Olymp, atd. Tyto mytologické scény se střídají s pásy ornamentální výzdoby. Z dalších umělců této doby si jmenujme třeba Nearcha (nejznámější je úlomek s Achillem u koňského spřežení) nebo Amasise (jeho jméno ukazuje na egyptský původ, i jeho styl nese orientální prvky, měl v oblibě dionysovské scény i obrázky z každodenního života). Mistrem nad mistry v technice černé figury pak byl Exekias, kolem nějž se shromáždila celá velká škola vynikajících malířů. Jeho figury jsou monumentálních rozměrů, přesto zpracované do nejmenších detailů, vynikající je i kompozice a vyvážená ornamentální výzdoba, jež dotváří celkovou podobu nádoby, ale dává přitom vyniknout mytologickým motivům v její výzdobě – slavná je amfora s Achillem a Ajakem při hře v kostky, souboj Achillea s Penthesileou, Ajakova sebevražda, atd.

V poslední třetině 6. století dospěla černofigurová technika do pozdní fáze a již od roku 530 se setkáváme i novější technikou červenofigurovou. Zpočátku byly v oblibě tzv. bilinguální vázy, kde byla stejná scéna zachycena v obou provedeních (malíři jako Andokidův malíř nebo Psiax). Postupně se tedy černofigurová malba přestala používat (respektive se s ní setkáme jen na méně kvalitních a důležitých dílech), výjimkou zde však byly tradiční panthenajské amfory, kde se používala až do helenistického období.

téma 4 - Olympie a olympijské hry

1) Olympijské hry

Tvrzení, že první olympijské hry se odehrály roku 776 př.n.l. není zcela pravdivé. Toho roku se totiž konaly první hry oficiální, které jsou zanesené v seznamu olympioniků, tedy vítězů Olympiád. Je asi

všeobecně známo, že se pořádaly každé čtyři roky a že se podle nich určoval počátek řeckého kalendáře. Toto ale zavedl až na přelomu 4. a 3. století historik Tímaios z Tauromenia místo odlišných letopočtů v jednotlivých řeckých státech a i pak trvalo jistou dobu, než se takové datování prosadilo. Konkrétní datovací formule uváděla jednak pořadové číslo Olympiády, dále o kolikátý rok z čtyřletého cyklu jde a také jméno vítěze na běh na jedno stadium. Poslední, 293. Olympiáda, se konala roku 393 nl. Tedy alespoň ta oficiální, opakovaný zákaz těchto her ukazuje na to, že se zde nějaká sportovní klání konala i po tomto datu.

Co se letopočtu týče, shodují se na něm vesměs antičtí i moderní historikové. Horší je to ale s konkrétním datem konání. Termín nebyl pevně dán, ale určoval se složitým výpočtem pro každou jednu Olympiádu. Podle převládajícího názoru se měla hlavní den slavností (třetí) shodovat s prvním úplňkem po letním slunovratu, což by vycházelo na druhou dekádu v červenci. Hry zpočátku měly jen jeden den, s tím ale, jak narůstal počet disciplín, zvyšoval se i počet dní, nakonec se ustálil asi na pěti. Samotné závodění ale zabíralo jen dva a půl dne, druhá polovina času byla určena náboženským a slavnostním obřadům. Tak první a poslední den her byl vyhrazen právě na tyto účely, stejně jako poloviny dne třetího. Přesné pořadí jednotlivých soutěžních disciplín ale není známo.

V době konání Olympiády měl platit všeobecný posvátný mír, tzv. ekecheiria, čili zdržení se rukou (myšleno od zbraní). V této době nesměl na území Olympie vstoupit žádný voják ani ozbrojený jedinec (zbraně se vybíraly u vchodu do areálu a tam pak byly po celou dobu uloženy ve speciálním skladišti), také všem účastníkům her měl být umožněn bezpečný průchod přes všechna, i nepřátelská území a konečně měly ustát války a ozbrojené spory vůbec. Ekecheiria byla respektována všemi řeckými státy a doklady o jejím porušení by se daly spočítat na prstech jedné ruky (a byly samozřejmě potrestány vyloučením státu z her a pokutou). Délka tohoto posvátného míru je sporná, ze začátku to byl asi měsíc (část před hrami a část po nich), později, když do Olympie začali jezdit sportovci ze vzdálenějších krajů, se prodloužila až na tři měsíce.

Pro přípuštění na hry musel účastník splnit čtyři podmínky: závodník musel být Řek, svobodný muž náležející k nějakému městu (neřekové se původně her účastnit nesměli, ale jsou známy i doklady účastníků z ciziny, např. pozdější římský císař Tiberius); za druhé se závodník nesměl provít hrdelním nebo jiným těžkým zločinem a nesměla na něm být klatba; za třetí se musel na hry deset měsíců připravovat, z toho závěrečný měsíc tréninku probíhal již v Olympii a helladonikové během něj mohli vyřazovat nezpůsobilé zájemce. Poslední podmínkou bylo, že závodník nesměl pocházet ze státu vyloučeného pro porušení ekecheirie z her. Na naplnění těchto podmínek, stejně jako potom na průběh her samotných dohlíželi rozhodčí zvaní helladonikové.

V soutěžích se určovalo vždy jen první místo. Vítěz byl hned po skončení závodu na pokyn rozhodčího vyhlášen na stadionu, dostal palmovou snítku a červenou stužku jako symbol vítězství. Další jeho odměnou byl olivový věnec zvaný kotinos upletený z větve posvátné olivy rostoucí u Diova chrámu.

Ten byl ale vítězům udělován až v poslední den her při slavnostní obřadu v Diově chrámu. Dále pro ně byla uspořádána hostina v prythaneu a měli právo si nechat na Altidě vztyčit sochu. Peněžitou odměnu zde nedostávali. To ale neznamená, že by ji nedostali vůbec. Další odměny za vítězství jim totiž udělovalo jejich domovské město. Bylo zvykem uspořádat jim velkolepé přivítání, olympionici také měli doživotně zajištěno stravování na obecní účet. Pokud sami nedisponovali dostatečnými prostředky, město jim nechalo postavit v Olympii sochu nebo sepsat oslavnou báseň. Mnohde byli také osvobozeni od daní a dostávali i finanční odměny.

Na závěr si ve stručnosti představíme olympijské závodní disciplíny. V klasické podobě jich bylo 23, pokud počítáme z pětibojařských každou zvlášť. Jejich počet se ale v průběhu staletí měnil, některé přibývaly, jiné byly z programu vyřazeny. Daný počet tedy zahrnuje devět lehkooatletických disciplín, sedm zápasnických, šest jezdeckých a jednu mimosportovní.

Atletické disciplíny se konaly na stadionu a závodníci soutěžili většinou nazí. Na dodržování pravidel dohlíželi helladonikové. Nejstarší a z počátku jedinou soutěžní disciplínou byl běh na jedno stadion, které v Olympii měřilo 192.27 metru. Byla to nejprestižnější soutěž a jménem vítěze se pak označovalo celé následující čtyřleté období. O něco později byl zaveden dvojitý běh, tedy na délku dvou stadií, kdy v půlce trasy museli závodníci zvládnout otočku, protože dráha na stadionu byla rovná, neběhalo se po oválu jako dnes. Na stejnou vzdálenost se běhal i tzv. běh těžkooděnců, ve kterém běžci původně závodili v přilbě s chocholem, chrániči holení a bronzovým štítem. Existoval také jeden vytrvalostní běh, jehož délka se ale hodně měnila, nejméně měl asi 1350 metrů a nejvíce 4600. Všechny běhy probíhaly na stejné dráze, která byla pro závodění vysypána pískem. Startovalo se ze stoje na stanovený signál, v Olympii to bylo zatroubení. Čas se nijak neměřil, vítěz se určoval prostě podle pořadí doběhnutí do cíle. Krom běhu těžkooděnců existovaly běhy také ve variantě pro dorostence.

Do skupiny zápasnických disciplín patří zápas, box a pankration. Jednalo se dosti brutální sporty, které měly podstatně volnější pravidla než dnes. Odehrávaly se také na stadionu ve vymezeném čtvercovém nebo obdélníkovém prostoru. Zápas v sobě kombinuje prvky dnešního volného stylu a řeckořímského zápasu. K vítězství většinou bylo potřeba soupeře donutit, aby se třikrát dotkl kolenem země. Zápas v boxu se ukončovaly dvojitým způsobem – buď knock-outem soupeře, nebo výrokem soudců o tom, že jeden ze zápasníků již není schopen pokračovat. Zápas tak mohl být velmi dlouhý. Pokud už to rozhodčím přišlo moc, mohli nařídít jakási „trestná střelení“ – jeden ze soupeřů (určený losem) mohl druhému uštvět ránu a tento ji musel přijmout, pokud to ustál, měl stejný pokus i on, a tak se střídali, dokud nebylo dosaženo jednoho z výše zmíněných výsledků. Boxeři si ruce před zápasem ovazovali řemeny – ty byly nejdříve z měkké kůže a měly jen ochránit ruku před poraněním a zpevnit ji. Později se začaly používat také řemeny z tvrdé kůže, které dodaly ránám razanci. V římské době se do nich začaly zašívát kovové kuličky a výztuže, ale na Olympiádě to povoleno nebylo. Pankration potom kombinoval prvky zápasu a boxu. Soupeři v něm mohli používat i údery pěstí, ale bez rukavic či řemenů.

Pětiboj se potom skládal z těchto disciplín: z běhu na jedno stadion, skoku do dálky, hodu oštěpem, hodu diskem a končil zápasem. Některé z jeho disciplín se provozovaly i samostatně, jiné jen v této kombinaci. Při skoku do dálky např. soutěžící mohli používat speciální činky, které jim pomáhaly doskočit dále – bylo to technicky velmi obtížné, ale zřejmě účinné. Odlišnou techniku používali také při hodu oštěpem – závodníci jej totiž odhazovali pomocí kličky ovinuté kolem ratiště, což zvyšovalo impuls i stabilitu letu oštěpu. Zrekonstruovat pak techniku odhozu disku je také problematické, existují sice sochy zachycující atlety v této disciplíně, ale přesné pořadí kroků není jaké. Co ale jasné je, že antické disky byly podstatně těžší než ty moderní.

Mimo stadion, na hipodromu, se konaly závody jezdecké. V Olympii po této stavbě nezbyla ani památka, takže bohužel není možné určit přesnou délku trati v jednotlivých závodech. Jejich zvláštností bylo, že věncem a poctami pro vítěze byl odměňován majitel koní a spřežení, nikoliv vozataj nebo jezdec. Nejstarší jezdeckou disciplínou byl závod čtyřspřeží, asi o třicet let později přibyla také jízda na koních a nakonec na konci 5. století ještě závod dvouspřeží. Tyto tři závody existovaly také v kategorii hříbat.

Jedinou nesportovní disciplínou byla soutěž trubačů a hlasatelů. Odehrávala se zřejmě již první den Olympiády a její vítěz pak mohl ohlašovat začátky soutěží, vítěze, atd. Byla to ale jen okrajová záležitost, navíc do programu zařazená docela pozdě.

téma 5 - řecká kolonizace a topografie Řecka v temném a archaickém období

Na ostrovy je bohaté také egejské moře, které se nachází mezi řeckou pevninou a maloasijským pobřežím. Nachází se v něm několik velkých souostroví (Kyklady, Sporady, Dodekanésy) a řada dalších jednotlivých ostrovů. V Saronském zálivu, který omývá břehy Atiky a Argolidy, se nachází dva významné ostrovy – velmi blízko pobřeží je Salamis, od dob Solónových spravovaná Athénami, kde došlo roku 480 ke slavné námořní bitvě, o něco dále je ostrov Aigína, kde se podle řecké tradice začaly již v 7. století razit mince (se symbolem mořské želvy) jako v první řecké oblasti, později zde významná bronzířská dílna. Z druhé strany s Attikou sousedí jeden z největších řeckých ostrovů – Euboia. Na délku má skoro 160 kilometrů, kdežto na šířku maximálně 50, jeho podlouhlý tvar kopíruje atické a boiótské pobřeží, přičemž průliv je velmi úzký, v jednom místě má jen několik desítek metrů a byl v antice překlenut mostem. Nacházela se zde významná města Chalcis a Euboia, obě se velkou měrou podílela na řecké kolonizaci Středomoří. Na severu ostrova se nachází mys Artemision, nazvaný podle zde stojícího chrámu bohyně Artemis, kde se roku 480 střetlo řecké a perské loďstvo, později (až ve 20. letech 20. století) byl i zde objeven potopený vrak a v něm mnoho uměleckých předmětů, nejznámější je bronzová socha Poseidona z poloviny 5. století.

Na jih od Euboje a Atiky leží souostroví Kyklady. Skládá se asi ze tří desítek větších ostrovů a mnoha dalších menších, takže ve výsledku čítá více jak 200 míst. Jeho název se interpretuje jako „uspořádané do kruhu“ a odkazuje na rozmístění ostrovů do formace připomínající kruh se středem představovaným kultovně velmi důležitým Délem. Větší ostrovy byly osídlené již na konci doby kamenné, později se zde vyvinula osobitá kultura zvaná kykladská, která byla současná s kulturou minojskou a helladskou. Později byly ostrovy osidlovány hlavně Ióny, a to ty severnější, na jižních je doloženo dórské obyvatelstvo, i když zde zůstávalo i původní osídlení. Jak již bylo řečeno, jedním z nejvýznamnější kykladských ostrovů byl Délos. Z řecké mytologie byl znám jako místo, kde se narodila Artemis a Apollo a právě jemu zde byl již v 7. století zasvěcen kultovní okrsek. Největším ze zdejších ostrovů byl Naxos, který po příchodu Iónů zažíval rozkvět. Profitoval jak z výhodné obchodní polohy, tak z těžby kvalitního mramoru a práškového smirku používaného při finálním opracování mramorových soch. Kvalitní a vyhledávaný mramor se těžil také na ostrově Paros. Je z něj vyrobena také kamenná stéla, která obsahuje chronologicky řazené zápisy pokrývající léta 1581-264 př.nl. (obsahuje jak zprávy o mytologických událostech (potopa světa, plavba argonautů), tak událostech historických). Z dalších kykladských ostrovů je známý třeba Sifnos, který rychle zbohatl po nálezů stříbra a zlata v místních horách, ale po jejich vyčerpání zase rychle zchudl, z Mélu pochází slavná socha bohyně Afrodity a na Keu byla zase objevena jedna z nejstarších známých mykénských svatyň.

Severně od Kyklad leží Sporady, „roztrošené“ ostrovy u východního pobřeží Řecka. Skládají se z malých ostrůvků, z nichž byly trvale osídleny jen některé. Mezi ty větší patří např. Skopelos nebo Skyros, kde se měl podle řeckých bájí ukrývat v přestrojení za dívku během jednoho ze svých dobrodružství Achilles.

Pojmem jižní Sporady se někdy označuje souostroví u břehů Malé Asie známé spíše jako Dodekanésos, v překladu Dvanáctiostroví. Tvoří jej tedy dvanáct hlavních ostrovů a další dvě stovky menších. Větší ostrovy byly osídleny velmi dlouho, již v době minojské zde existovaly prosperující osady pod vlivem z Kréty, ale i chetitské Malé Asie (hledá se zde většinou říše Achijawa zmiňovaná v chetitských pramenech) a Orientu. Kolem roku 1100 sem dorazila v rámci první řecké kolonizace vlna dórského obyvatelstva, jež se tu (a na protilehlém pobřeží) udrželo i v následujících obdobích, později zde vznikla federace zvaná dórská hexapolis. Největším ostrovem, který oblast většinou kontroloval, byl Rhodos. Dórové tam založili tři velká města – Ialysos, Kameiros a Lindos, ostrov byl také známý sochařskou a řečnickou školou a stál zde jeden z divů světa – Kolos Rhódský. Velký význam pro řecké lékařství měl další z ostrovů – Kós, tam se totiž nacházel starý asklépiův posvátný okrsek a také se tam v polovině 5. století narodil Hippokrates, mimo to sem Praxitelés věnoval zahalenou sochu Afrodity.

V severovýchodní části Egejského moře se pak nachází několik velkých ostrovů, které netvoří souostroví. Nejjižnější z nich je ostrov Samos, který se výrazně zapsal do dějin řeckého stavitelství i filozofie. V 6. století zde byl vystavěn jako jeden z prvních kolosální chrám v íónském slohu zasvěcený bohyni Héře, žili tu sochaři a bronzíři Rhoikos a Theodóros, kteří prý pro řecký svět objevili metodu odlévání dutých soch,

tzv. metodu ztraceného vosku. V 6. století zde žil filozof a matematik Pýthagorás. Západně od Samu leží Ikaria, kde mělo dojít k tragickému Ikarovu pádu. Jedno z možných rodišť Homéra se má nacházet na dalším z egejských ostrovů – Chiu. Severněji potom leží ostrov Lesbos, jedno z nejjihnějších míst kolonizovaných Aióly. Kolem roku zde žili slavní básníci Alkaios a Sappó. Ostrov Lémnos byl také osídlen již v době předřecké, v námi probíraném období byl neblaze známý jako pirátská základna, od konce 6. století pak byl kontrolován athénami. Byl zde trochu netypicky uctíván bůh Hefaistos, ale jeho kult zřejmě souvisel s jeho sopečným původem. V moderní vědě je známý také díky nálezům kamenné stély s nápisem v jazyce velmi podobném etruštině, což vede k dohadům o maloasijském původu tohoto etnika. Poblíž thráckého pobřeží se nachází další z větších severoegejských ostrovů – Samothráké, jak její název ukazuje, byl tento ostrov později osídlen ze Samu. Ostrov byl znám jako centrum mysterií chthonických božstev Kabeirů pocházejících z Malé Asie. V 19. století zde byla nalezena socha Níké z počátku 2. století př.nl. Nejsevernějším egejským ostrovem je Thassos nacházející se poblíž thráckého pobřeží. Thráky byl také původně obydlen, ale v době velké řecké kolonizace sem zdejší zlaté a železné doly přilákaly kolonisty z Paru.

V téže době řecké kmeny osazovaly také pobřeží Malé Asie a zakládali zde nová města. Podíl na kolonizaci této sféry měli hlavně Aiólové, Iónové a Dórové. Nejseverněji z Řeků se usazovali Aiólové a daná oblast se proto nazývala Aiólie. Hlavní její centrum bylo na ostrově Lesbos, ale existovala i řada aiólských měst na pevnině. Při ústí řeky Hermos ležela starověká Smyrna, dnešní turecký Izmir. Město bylo významným obchodním centrem, upadlo ale téměř v zapomnění po porážce od Lydie v 6. století, obnoveno bylo na počátku helenismu. Dalšími aiólskými městy byly Kýmé, Myrina nebo Fókis.

Nejvíce osad na maloasijském pobřeží patřilo Iónům, jejich zóna na severu sousedila s Aiólií a sahala až k Milétu. Ten byl v námi probírané době hlavním centrem iónské kultury, pocházel odtud třeba jeden z prvních filozofů Thálés. Nedaleko Milétu se nacházela známá apollónova věštírna v Didymách, která byla s městem spojena posvátnou cestou. Iónská byla také města Kolofón (známé chovem koní a výrobou pryskyřice), Klazomeny (v 6. století známé terakotového zboží, rodiště Anaxagora) a Efesos, kde byl v 6. století zbudován chrám pro Artemis, která zde byla uctívána ve zvláštní orientální podobě jako bohyně plodnosti.

Dórský proud při kolonizaci Egejského moře a maloasijského pobřeží postupoval nejjihněji. Již jsme se zmínili o existenci svazu šesti dórských měst, z nichž na pevnině ležela jen dvě – Knidos a Halikarnassos. První leželo na poloostrově vybíhající z regionu obývaného neřeckými Káry. Bylo známé kultem Afrodíty, jež zde byla uctívána s přídomek Euploíá (Dávající dobrou plavbu). Její sochu pro místní chrám vytvořil Praxitelés. Byla zde také známá lékařská škola. Dórská kolonie v Halikarnassu byla založena kolem roku 1000, ale silný podíl na obyvatelstvu měli i Iónové. Narodil se zde Hérodotos a ve 4. století zde byla vybudována zdejší nejznámější památka – hrobka krále Mauzola zvaná Mauzoleum.

téma 7 - MAGNA GRAECIA

Rhegium – společnou kolonizační akci Chalkidů a Messéňanů byla na konci 8. století založena osada Rhegium, nacházející se na italské straně Messinské úžiny. Toto místo je od té doby v podstatě kontinuálně obýváno až do dnešních dnů (dnes se jmenuje Reggio di Calabria), což vedlo k téměř dokonalému zničení památek na řecké osídlení, jedinou výjimkou je kus zdi z 5. století. Hlavní zisky města plynuly z obchodu a kontroly messenské úžiny. V 5. století za vlády tyrana Anaxilaa dosáhlo Rhegium největšího rozmachu. Poté se ale stalo spojencem Athén, po jejich nezdaru bylo město na počátku 4. století dobyto Syrakúсами a na čas zničeno, znovu vystavěno bylo asi o třicet let později. Další období rozkvětu pak přišlo pod římskou nadvládou.

Locri Epizefyrské – město bylo založeno osadníky z peloponéského regionu u Locri, není ale jisté, zda byli osadníci z jednoho města nebo z více, v pramenech je doložena i verze, že šlo o otroky uprchlé za 1. messenské války. Osada byla tedy založena kolem roku 680 na mysu na jihoitalském pobřeží. Kvůli nevhodným přírodním podmínkám se ale po třech letech přesunula o kousek dále, epiteton Epizefyrské znamená „pod západními větry“. V sedmém století zde působil zákonodárce Zaleucus, který je považován za autora prvního psaného zákoníku; říká se o něm např., že prosadil zásadu, že každý, kdo chtěl navrhnout nový zákon nebo změnit stávající, měl předstoupit před lidový sněm s oprátkou kolem krku a pokud jeho návrh neprošel, měl na ní být hned oběšen. Město bylo nejprve spojencem Sparty, potažmo Tarentu, poté Syrakús. Vztahy s tímto městem byly stvrzeny sňatkem syrakuského Dionysia s dívkou z vysoce postavené lokrijské rodiny, když byl pak jeho syn Dionysius II. v polovině 4. století v Syrakúsách svržen, uprchl právě do Lokri, kde se snažil také prosadit diktaturu, zanedlouho byl ale vyhnán a město se vrátilo k demokratickému zřízení. V Lokri jsou doloženy dva významné kultury – Persefony (které zde byla ctěna jako ochránkyně manželství, jemuž měla přinášet plodnost) a Afrodity – z jejího místního chrámu pochází krásný reliéf zachycující zrození bohyně z moře, tzv. Trůn Ludovisi.

Kroton – další achájskou kolónií v jižní Itálii byl Kroton, založený roku 710 kolonisty z města Rhyes. I jeho bohatství se zakládalo hlavně na úrodné půdě v okolí, během šestého století jeho moc vzrostla a město se stalo hlavním sídlem dané oblasti. Bylo pověstným rodištěm siláků, z nichž vzešla řada olympijských vítězů, nejznámějším z nich byl Milón, který šestkrát dokázal zvítězit v zápase – jednou jako dorostenec a pak pětkrát mezi muži. Známi byli také lékaři z Krotonu a v druhé polovině 6. století zde sídlila slavná filozofická škola učence Pythagora. Mocenské pozice město začalo ztrácet v druhé dekádě 5. století, kdy ho v roli vůdčí síly v regionu vystřídal Locri a Rhegium. Ve čtvrtém století pak bylo dobyto vojskem Dionysia Syrakuského, a když pak vojska po dlouhých 12 letech odešla, město se už znovu své původní velikosti nedomohlo.

Sybaris – byla jednou z prvních řeckých kolónií v jižní Itálii, v úrodné nížině mezi řekami Crathis a Sybaris ji založili kolonisté z města Elis, další část snad pocházela z Troizeny. Město vzniklo kolem roku 720 a velmi rychle rostlo a bohatlo. Nárůstu populace pomáhal i fakt, že umožňovali usídlení se příslušníkům cizích národů, bohatství pocházelo hlavně z úrodné půdy v okolí a také z obchodu. Na počátku 6. století dosáhlo

město svého vrcholu, stalo se hegemonem oblasti a ovládalo řadu menších měst v okolí. Založilo také několik dalších kolonií, mezi nimi i Poseidonii. Na konci 6. století se město dostalo do konfliktu se sousedním Krotonem, v následné válce bylo poraženo a roku 510 srovnáno se zemí. Říkalo se, že tato zkáza byla trestem pro Sybaris za její přílišné bohatství pýchu a zálibu v luxusu, které se staly v řeckém prostředí příslovečnými.

Metapontum – bylo bohaté achájské město v Tarentském zálivu. Podle řecké tradice zde první město založili obyvatelé města Pylu, kteří doprovázeli Nestora do trojské války. Nicméně v době, kdy začala velká řecká kolonizace, bylo místo opuštěné. Novou osadu zde založili kolonisté ze dvou sousedních achájských měst – Krotonu a Sibaridy. Než se zde ale mohli usídlit, museli porazit jak místní obyvatelstvo, tak jednotky z Tarentu. Podobně jako další místa v tomto regionu, bohatlo Metapontum hlavně díky mimořádně úrodné půdě v okolí. Město udržovalo přátelské vztahy s dalšími achájskými obcemi v okolí a na konci 6. století přesešlil Pythagoras a jeho žáci, kteří se zde těšili velké úctě. Jeho hrob byl ještě v Ciceronových časech návštěvníkům města ukazován jako významné místo.

Tarent – v řecké době známý jako Taras, podle mýtu o tom, že jej založil syn Poseidona a místní nymfy právě tohoto jména. Byla to jediná spartská kolonie založená roku 706 v jižní Itálii na pobřeží zálivu, který byl později nazván Tarentský. Jádro osídlení leželo na malém poloostrově, který z jedné strany omývala mořská laguna bohatá na ryby a z druhé pak měl dobrý přírodní přístav. Od počátků se Tarent musel vypořádávat s odporem místního obyvatelstva, později se zapojil také do sporů s dalšími řeckými městy v sousedství a od 3. století potom přibyl ještě mocnější soupeř – Řím (římskou kolonií se stalo až roku 123). Kvůli kontinuálnímu osídlení místa se dochovalo jen málo archeologických památek na nejstarší období – jsou to zbytky hradeb z 5. století a několik sloupů z dórského chrámu ze století šestého.